

LA CONSERVACIÓ DE LA DIVERSITAT BIOLÒGICA A CATALUNYA

Josep Germain i Otzet
Institució Catalana d'Història Natural

La qualitat ambiental als països europeus

En l'informe *El Medi Ambient d'Europa: la segona avaluació* elaborat per l'Agència Europea del Medi Ambient, es presenten les dades de l'evolució, durant els darrers cinc anys, dels dotze problemes ambientals clau per al conjunt de tots els països europeus. Aquestes dades constaten un progrés en les polítiques ambientals en gairebé tots els camps analitzats, però la novetat d'aquest informe no està en l'anàlisi del progrés de les polítiques ambientals, sinó que s'avalua per primera vegada quin ha estat el progrés real en la millora de la qualitat ambiental (Taula 1).

El resultat obtingut no pot ser més contundent i obliga a la reflexió, ja que llevat dels problemes relacionats amb els riscos tecnològics i naturals, en tots els altres àmbits avaluats, biodiversitat inclosa, gairebé no hi ha

hagut cap millora en l'estat del medi ambient o ha tendit a empitjorar. El mateix director de l'Agència Europea del Medi Ambient ho comenta de manera prou sincera: "Aquest nou informe deixa ben clar que les mesures polítiques que s'han pres encara no han produït una millora significativa en l'estat del conjunt del medi ambient."

Les polítiques ambientals avancen, però no són suficients o no són les adequades per millorar l'estat del medi ambient a Europa, aquesta és la primera conclusió d'aquest informe de l'Agència Europea del Medi Ambient.

Però si malgrat el progrés en les polítiques ambientals, l'estat del medi ambient no millora, l'aspecte que evidencia més aquest divorci és el que fa referència a la biodiversitat, indicador prou clar de la manca de sostenibilitat de l'actual model social. Un bon exemple

Taula 1. Progrés durant els cinc darrers anys per a cada un dels dotze problemes ambientals clau d'Europa.

Problemes ambientals clau	Progrés en les polítiques	Progrés en l'estat del medi ambient
Canvi climàtic	→	↓
Esgotament de la capa d'ozó	↑	↓
Acidificació	↑	→
Ozó troposfèric	→	↓
Productes químics	→	→
Residus	↓	↓
Biodiversitat	→	↓
Aigües continentals	→	→
Zones marines i costaneres	→	↓
Degradació del sòl	↓	↓
Medi ambient urbà	→	→
Riscos tecnològics i naturals	↑	↑

↑ Desenvolupament positiu en relació amb el desenvolupament de polítiques ambientals o de l'estat del medi ambient.

→ Algun desenvolupament quant a polítiques, però insuficient per combatre el problema en tota la seva magnitud (inclosa la insuficient cobertura geogràfica). Poc o cap canvi en l'estat del medi ambient. Pot indicar també un incert o variable desenvolupament en les diverses àrees.

↓ Baix desenvolupament de les polítiques o desfavorable desenvolupament de l'estat del medi ambient. Pot indicar, també, la continuïtat de fortes pressions o d'un baix estat del medi ambient.

Font: Agència Ambiental Europea, 1998.

es pot trobar en el cas dels espais naturals, ja que el nombre d'espais protegits a Europa s'ha incrementat enormement en les darreres dècades, sobrepassant els 40.000, però es continua produint un constant empobriment dels hàbitats naturals, la qual cosa ha comportat una severa disminució de les poblacions de determinades espècies. En un significatiu nombre de països europeus, més del 45% de les espècies de vertebrats conegudes estan considerades amenaçades.

L'aplicació dels tractats internacionals

El baix nivell d'aplicació de les normatives ambientals adquireix el seu màxim exponent en els tractats internacionals, ja que la majoria dels estats signataris, no solament els europeus, demostren molt poca sensibilitat, per no dir una excessiva frivolitat, a l'hora d'executar les seves previsions, precisament en un àmbit –el de les actuacions a escala internacional– molt adequat per a tractar els problemes ambientals, ja que no sempre es poden resoldre dins dels límits de les fronteres estatals.

Si es fa un repàs al grau d'aplicació dels convenis internacionals relacionats amb la diversitat biològica els resultats són prou il·lustratius. Un bon exemple es pot trobar en el primer tractat internacional relacionat amb la diversitat biològica, el Conveni de Londres per a la Protecció de la Fauna Silvestre d'Àfrica (adoptat el 19 de maig de 1900) que mai no va arribar a entrar en vigor. No va ser fins als convenis de la dècada dels anys setanta que es va començar a posar en evidència la necessitat de dotar-se d'un secretariat encarregat de dur a terme les previsions d'aquests convenis, organisme aquest inexistent en els primers convenis internacionals. En la generació d'aquests canvis hi van contribuir decisivament els nous convenis, resultants del procés generat per la Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient Humà, que va tenir lloc l'any 1972 a Estocolm (Suècia).

Malgrat tot, la implicació dels estats en l'aplicació dels convenis internacionals no ha estat la desitjable, motiu pel qual ha calgut donar un nou pas en tot aquest procés evolutiu de la normativa internacional. En els convenis aprovats durant la Cimera de la Terra de

Rio de Janeiro (Brasil) de 1992, la Conferència de les Nacions Unides sobre Medi Ambient i Desenvolupament, hi apareixen nous elements que mereixen ser destacats: la seva globalitat –es tendeix a superar l'enfocament anterior basat en tractar solament aspectes sectorials o regionals–, l'admissió d'observadors d'organitzacions no governamentals i la insistència a integrar els requeriments de conservació en les diferents polítiques sectorials, tot i que potser la novetat que més destaca és el fet de demanar compromisos concrets a tots els estats signataris d'acord amb l'elaboració de plans o estratègies nacionals (Taula 2).

En el cas del Conveni sobre la Diversitat Biològica, un dels articles més importants és el número 6, *Mesures generals per a la conservació i l'ús sostenible*. En aquest article es diu ben clar que per fer efectives les previsions del conveni cal que tots els estats i organismes que l'han signat elaborin un pla o una estratègia on es digui com pensen dur a la pràctica les determinacions que relacionades amb la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica es troben contingudes en aquest conveni.

Cap a l'elaboració d'una estratègia catalana per a la biodiversitat

Des de finals de 1995 la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN) ha treballat per impulsar l'elaboració d'una estratègia per a la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica a Catalunya. Cal recordar que en matèria de protecció del medi ambient, conservació de la natura i recerca, les corresponents competències recauen en la Generalitat de Catalunya, per la qual cosa, Catalunya és el marc territorial més adequat per a l'elaboració d'una estratègia per a la diversitat biològica.

Després d'un llarg període de reunions i debats, la proposta d'elaborar una estratègia per a la diversitat biològica a Catalunya va tenir èxit. L'octubre de 1997, el Parlament de Catalunya, mitjançant la seva Resolució 400/V, instava el Govern a elaborar aquesta estratègia. Poc temps després, el Departament de Medi Ambient signava un conveni de col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) per a l'elaboració de

Taula 2. Conveni sobre la diversitat biològica

Lloc d'adopció i data:	Nairobi (Kenya), 22 de maig de 1992
Data d'entrada en vigor:	29 de desembre de 1993
Parts contractants:	178 estats (agost del 2000)
Secretariat:	Montreal (Canadà)

- Objectius:
- La conservació de la diversitat biològica.
 - L'ús sostenible dels components de la diversitat biològica.
 - La distribució justa i equitativa dels beneficis derivats de la utilització dels recursos genètics.

Taula 3. Nombre d'espècies conegudes

Grups taxonòmics	Catalunya	Península Ibèrica	Europa
Microorganismes	s.d.	s.d.	s.d.
Algues d'aigua dolça	1.942	s.d.	s.d.
Algues marines bentòniques	509	825	s.d.
Algues marines planctòniques	574	628	s.d.
Fongs	1.470	2.500	4.500
Líquens	1.305	3.100	3.500
Briòfits	817	1.044	1.687
Plantes vasculares	3.600	8.000	12.500
Invertebrats no artròpodes	4.400	s.d.	s.d.
Artròpodes	8.000*	12.000*	60.000*
Vertebrats continentals	473	583	1.340

s.d.: sense dades; *:dades estimades.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de diversos autors, 1999.

la diagnosi de l'estat actual dels coneixements, la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica a Catalunya.

La Institució Catalana d'Història Natural, societat científica de l'IEC, es va fer càrrec de coordinar tot aquest procés. A principis de 1999 es disposava de cinquanta-un informes elaborats per més de cent cinquanta experts en les diferents disciplines científiques i tècniques relacionades amb la diversitat biològica de Catalunya. La informació continguda en tots aquests treballs ha permès fer-se una idea força completa de l'estat actual dels coneixements sobre la diversitat biològica, dels resultats obtinguts per les diverses polítiques de conservació, del grau de sostenibilitat de les diferents polítiques sectorials (agricultura, indústria, turisme, etc.) i del context normatiu, econòmic i social en el qual s'emmarquen totes aquestes iniciatives.

Evidentment, tindria ben poc sentit fer una diagnosi tan acurada si no es fes el pas següent, determinar què es pot fer per millorar la situació actual. És en aquest sentit que recollint l'extens conjunt de propostes que apareixien en els treballs de diagnosi anteriorment esmentats, s'ha elaborat una proposta d'objectius i actuacions per a la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica a Catalunya. En total, s'estableixen cinquanta-sis objectius i es proposen més de cent seixanta accions concretes per millorar l'estat de conservació de la diversitat biològica.

Propostes per a la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica a Catalunya

En els informes de diagnosi queda palesa l'elevada diversitat biològica de Catalunya; serveixi d'exemple la constatació que a Catalunya hi ha més d'una tercera part de les espècies europees de la majoria de grups d'organismes. La informació que es té de tots aquests grups és, però, molt desigual, ja que

mentre alguns són ben coneguts (plantes vasculares, vertebrats, etc.), en altres encara s'està ben lluny de tenir-ne un coneixement apropiat (algues, invertebrats, microorganismes, etc.) (Taula 3).

És indubtable que qualsevol proposta en relació amb el coneixement dels components de la diversitat biològica, ha d'anar en la direcció d'incrementar i millorar la informació disponible, especialment dels grups i de les zones que han rebut menys atenció, però també ha de vetllar per impulsar un programa de seguiment de la diversitat biològica i constituir un complet banc de dades de la diversitat biològica de Catalunya. I tot això, sense oblidar la necessitat de superar els dèficits crònics que afecten el manteniment de les col·leccions d'història natural (herbaris, exemplars naturalitzats, etc.).

Pel que fa a la conservació, la majoria d'experts tenen una postura força crítica i, destaquen, la insuficiència de les mesures actuals i la seva incapacitat per assolir els resultats esperats, en gran part per causa de les dotacions econòmiques, clarament insuficients, amb què compten els departaments competents de l'Administració autonòmica. La planificació de la conservació també s'ha de revisar, ja que encara resten determinats tipus d'hàbitats insuficientment considerats (litorals i marins, fluvials, agrosistemes extensius, etc.) i el nombre de programes de conservació d'espècies és encara molt baix, igual que les mesures de conservació *ex situ*.

L'acció en el camp de la conservació dels sistemes naturals i dels organismes, requereix incrementar les mesures de conservació dels espais naturals que es troben fora dels espais protegits que, de fet, són la majoria, i aturar l'actual procés de fragmentació que els afecta. S'ha de completar l'actual sistema d'espais protegits amb mostres dels ecosistemes insuficientment representats o que siguin l'hàbitat d'espècies d'interès i dotar a cada espai

protegit dels recursos humans, tècnics i econòmics necessaris per poder assolir els objectius que els han estat encomanats.

El grau de sostenibilitat en l'ús dels recursos biològics és encara baix i no s'ha aconseguit una veritable ambientalització de les diferents polítiques sectorials i dels principals instruments normatius i econòmics, tot i que alguns resultats prou reeixits demostren que aquests canvis són factibles. Es poden fer moltes propostes en aquesta direcció, però la que potser caldria considerar en primer lloc, és l'elaboració d'una llei d'avaluació ambiental estratègica, que apliqui el procediment d'impacte ambiental a les diferents polítiques, plans i programes sectorials.

L'anàlisi del marc institucional i normatiu amb incidència sobre la diversitat biològica, mostra que l'actual dispersió de competències ambientals ha dificultat l'adopció d'una política de conservació coherent, que la ja extensa normativa ambiental comença a quedar desfasada i que en matèria de conservació no sempre s'han aprofitat els nombrosos recursos que l'actual legislació ofereix, essent el grau d'aplicació de la normativa i del planejament actual força baix. El desenvolupament d'instruments econòmics específics de caràcter ambiental (taxes, dipòsits retornables, etc.) és força limitat a Catalunya, igual que la incorporació de les consideracions ambientals a les figures impositives tradicionals (IRPF, valor cadastral, donacions, etc.).

La conservació de la diversitat biològica i l'ús sostenible dels seus components no és una qüestió que afecti només l'administració ambiental, les empreses o els qui es dediquen a la recerca. Durant tot aquest llarg període de temps transcorregut des de la primera proposta d'elaboració d'una estratègia per a la diversitat biològica fins a la redacció del document d'objectius i propostes d'actuació, s'ha posat de manifest que el més important és treballar per integrar els objectius de la conservació en les diferents polítiques sectorials i en els corresponents instruments normatius i econòmics, ja que la conservació de la diversitat biològica afecta i és responsabilitat del conjunt de la societat.

Bibliografia

- CONSELL D'EUROPA, UNEP i ECNC (1996). Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy: a vision for Europe's natural heritage. Consell d'Europa, UNEP i ECNC. Amsterdam.
- DELBAERE, B.C.W. (ed.) (1998). Facts and figures on Europe's biodiversity: State and trends 1998-1999. ECNC. Tilburg.
- ESTEBAN, J.A. et al. (1998). Research and biodiversity. A step forward. Report of an electronic conference. Departament de Medi Ambient. Barcelona.
- EEA (1998). Europe's Environment: The Second Assessment. EEA. Copenhagen.
- GLOWKA, L. et al. (1994). A Guide to the Convention on Biological Diversity. IUCN. Gland i Cambridge.
- INSTITUCIÓ CATALANA D'HISTÒRIA NATURAL (2000). Objectius i propostes d'actuació per a la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica a Catalunya. Inèdit.
- UNEP (1995). Global Biodiversity Assessment. University Press. Cambridge.
- WRI, IUCN i UNEP (1992). Global Biodiversity Strategy. Nova York.

Adreces d'Internet que poden ser d'utilitat

- Agència Europea del Medi Ambient (EEA): <http://www.eea.eu.int>.
- Comissió Europea DG XI: <http://www.europa.eu.int/en/comm/dg11home.html>.
- Conveni sobre la Diversitat Biològica (CBD): <http://www.biodiv.org>.
- Centre Europeu per a la Conservació de la Natura (ECNC): <http://ecnc.nl>.
- Departament de Medi Ambient: <http://www.gencat.es/mediamb>.
- European Topic Centre on Nature Conservation (ETC/NC): <http://www.mnhn.fr/ctn/>.
- Institució Catalana d'Història Natural: <http://www.iec.es/ichn>.
- Programa de les Nacions Unides pel Medi Ambient (UNEP): <http://www.unep.org>.
- Unió Mundial per a la Natura (IUCN): <http://www.iucn.org>.

